

I.I.E.S

اثرات قدرت گیری داعش بر حوزه های انرژی عراق، منطقه و فرامنطقه ای

ترسیم راهبردی

شماره: ۶

نویسنده:

محمدصادق جوکار

دیپلماسی انرژی

تهران خیابان ولیعصر روبروی پارک ملت خیابان سایه پلاک ۶۵

تلفن: ۲۷۶۴۴۳۲۹

آدرس اینترنتی: www.energydiplomacy.iies.ac.ir

پیشروی گروه داعش در شب ۹ ژوئن ۲۰۱۴ به سوی شهر سنی نشین موصل و اشغال آن با حدود ۱۳۰۰ نفر و تسلط کامل بر استان نینوا در شرایط فرار ارتش عراق و متعاقب آن پیشروی به سوی استانهای دیالی و صلاح الدین، منجر به ایجاد نگرانیهای امنیتی در سطح خاورمیانه- و به تعبیر دیوید کامرون در کل جهان- شده است. تلاش این گروه برای تسلط بر شهرهای بعقوبه، تلعفر، تکریت، کرکوک، جلولاء و سعیدیه منجر به طرح این سوال شده است که «قدرت گیری داعش چه تاثیری بر امنیت انرژی در ابعاد داخلی عراق، منطقه ای و جهانی خواهد داشت؟» اما پیش از بررسی این سوال باید به اشاره ای کوتاه به ماهیت سیاسی این گروه و اهداف راهبردی حامی اصلی آن- عربستان سعودی- از طریق این گروه پرداخته شود.

داعش: ابزارسازی عربستان از بازماندگان القاعده بعد از سال ۲۰۰۶

ریشه های دولت اسلامی عراق و شام (موسوم به داعش) به تلاشهای ابومصعب الزرقاوی بعد از حمله ایالات متحده به عراق بر می گردد. وی که در سال ۲۰۰۰ سازمان «جماعت توحید و الجهاد» را بوجود آورده بود، پس از اشغال عراق از افغانستان به این کشور وارد شد. وی در اکتبر سال ۲۰۰۴ در نامه ای به اسامه بن لادن، ضمن بیعت با وی، نام جماعت توحید و جهاد به «تنظیم القاعده الجهاد فی بلاد الرافدین» را بوجود آورد که بعدها موسوم به «القاعده عراق» گردید. در این دوره افرادی نظیر عمر البغدادی، ابوبکر البغدادی، ابوحمزه مهاجر و ابوعثمان التمیمی در این سازمان وجود داشتند. زرقاوی در سال ۲۰۰۵ با ارسال نامه ای به ایمن الظواهری اصول چهارگانه جنگ عراق را برشمرد که عبارت بود از:

- خروج آمریکایی ها
- ایجاد خلافت اسلامی
- مبارزه با دولتهای سکولار همسایه
- ورود به جنگ اعراب-اسرائیل

بعد از کشته شدن ابومصعب زرقاوی در عراق در ۷ ژوئن ۲۰۰۶، القاعده عراق متفرق شد و بیشتر به اقدامات تروریستی در مناطقی چون امان (پایتخت اردن ۲۰۰۷ و ۲۰۰۸) پرداخت. سرانجام عمر البغدادی از میان بازماندگان القاعده «دولت اسلامی عراق و شام» را بوجود آورد که در بسیاری از آرمانهای اولیه

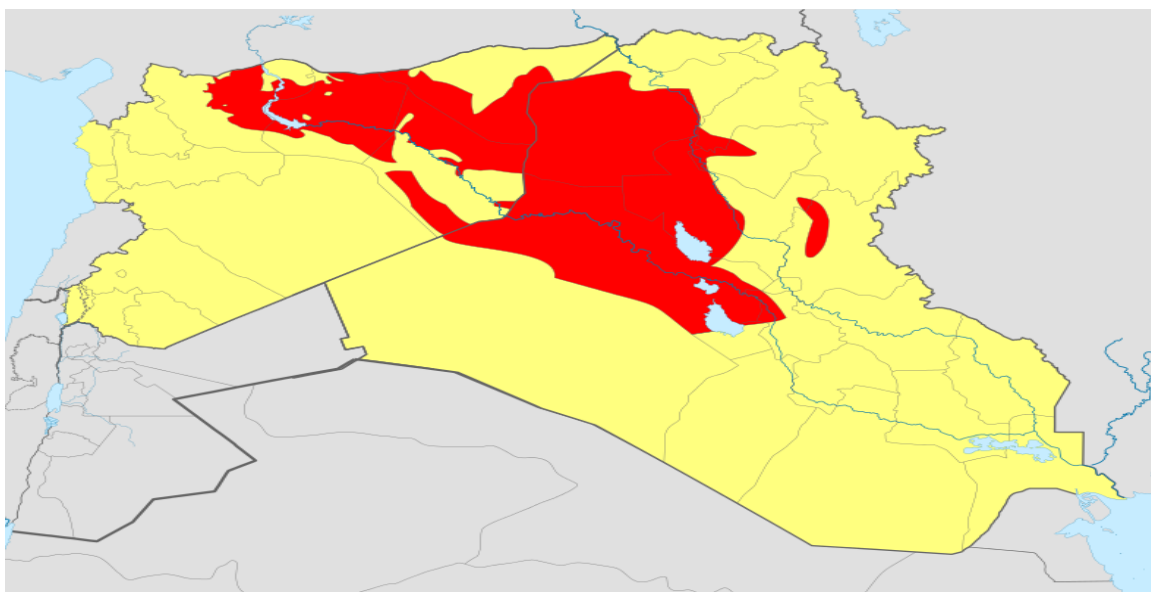
اثرات قدرت گیری داعش بر حوزه های انرژی عراق، منطقه و فرامنطقه ای

القاعده عراق بازینی صورت گرفته بود. در دولت اسلامی عراق و شام که در سال ۲۰۰۷ اعضای دولت خود را معرفی کرد، مواجهه با دولتهای عربی و حتی رژیم صهیونیستی کمرنگ شد. نقطه انشقاق داعش از القاعده در بیانیه ایمن الظواهری در اوایل سال ۲۰۱۳ بود که خواستار اطاعت داعش از رهبر «جبهه النهضه» در سوریه به رهبری «الجولانی» بود. فرایند جداسدن داعش از القاعده که منجر به جنگ با شاخه مشروع آن در سوریه (النهضه) و حتی انتقاد مستقیم از ایمن الظواهری گردید، منجر به نزدیک شدن داعش به کشورهای نظیر عربستان، قطر و بازماندگان بعثی – که عمدتاً از سوی القاعده طرد می شدند – مجاهدین خلق ایرانی، حتی بنا به برخی گزارشات ارتباط با سرویس های اطلاعات نظامی و جاسوسی اسرائیل گردید. از این به بعد، داعش دیگر شاخه ای از القاعده نبوده بلکه گروهی التقاطی با افکاری سلفی و تندرو و به شدت متأثر از عربستان سعودی بودند.

داعش در عراق و روندهای گسترش کنترل نفوذ

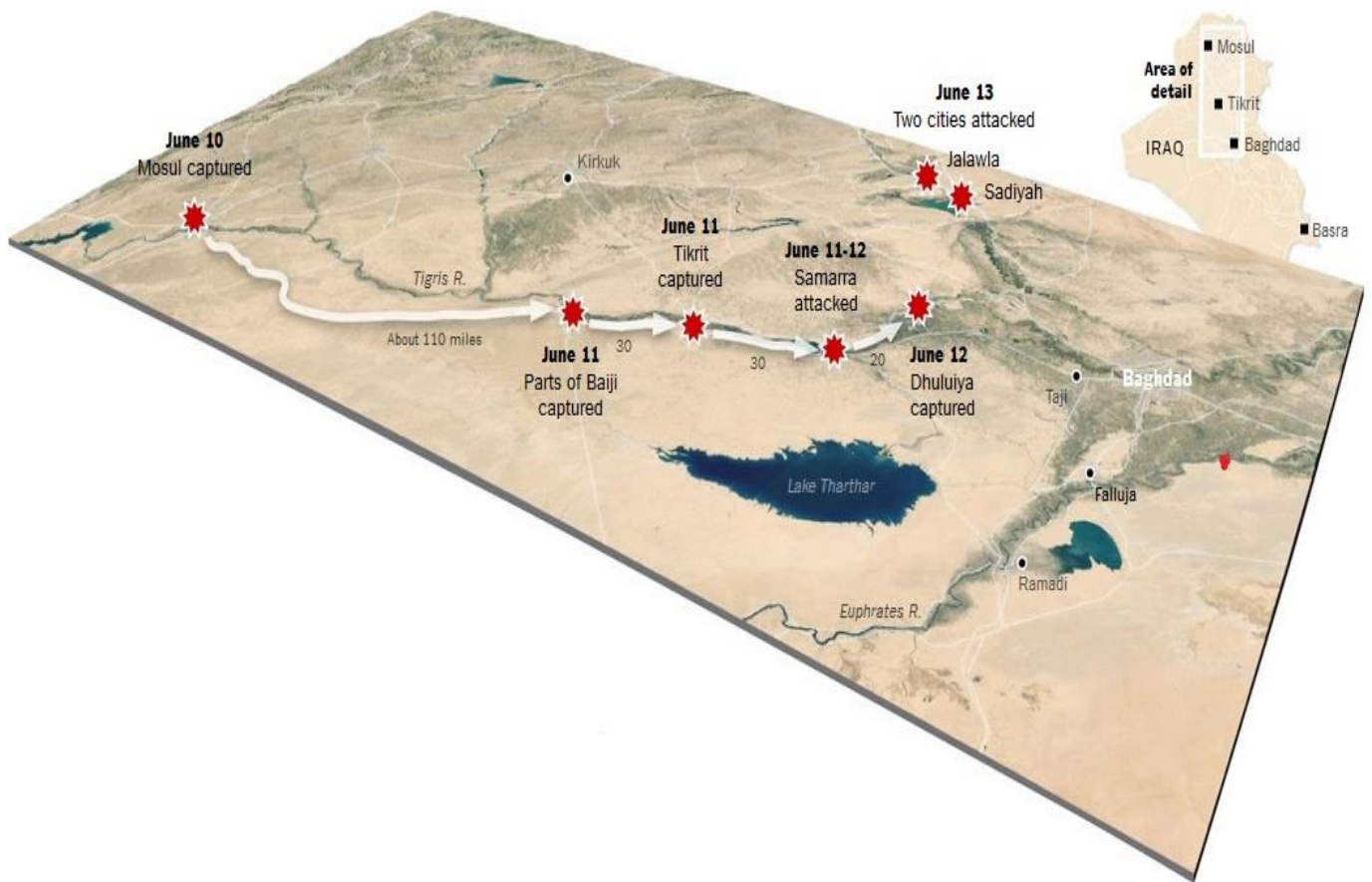
پیش از حمله داعش به موصل، دولت اسلامی عراق و شام به دلیل اجبار به عقب نشینی های خود در سوریه از نیمه دوم سال ۲۰۱۳، تمرکز خود را به سوی استانهای الانبار و شهرهای رمادی و فلوجه تغییر داد. تمرکز عمده این گروه بر استانهای سنی نشینی بود که عمدتاً به دلیل پیروزی دموکراتیک شیعیان از ایجاد حکومت توسط شیعیان ناراضی بودند.

نقشه شماره ۱: مناطق تحت کنترل داعش در عراق و سوریه

اثرات قدرت گیری داعش بر حوزه های انرژی عراق، منطقه و فرامنطقه ای

نقشه شماره ۲: مسیر حملات نظامی داعش

به نظر می‌رسد عواملی که منجر به تصمیم راهبردی داعش در افزایش حملات به شهر موصل و پیشروی به سوی بغداد گردید عبارتند از:

- پیروزی دولت مرکزی سوریه در مقابله با مخالفان و متعاقب آن شکست پروژه عربستان در سوریه؛
- اختلافات شدید با شاخه القاعده (النصره) در سوریه و تحمل شکست از آن؛
- پیروزی مالکی در انتخابات اخیر و ناامیدی عربستان از تغییر فضای سیاسی عراق به دست «عربگرایان افراطی شیعه سکولار» نظیر ایاد علاوی؛
- اخلال در مسیر عراق به عنوان مسیر امن حمایت لجستیکی حامیان دولت سوریه؛

اثرات قدرت گیری داعش بر حوزه های انرژی عراق، منطقه و فرامنطقه ای

- تمایل عربستان به تشدید درگیری شیعه/سنی در عراق و درگیر کردن آن برای کاهش توان عملیاتی در حمایت از سوریه و نهایتاً استراتژی تسری بحران به ایران موسوم به «ریختن آب در لانه اصلی مورچه‌ها»

سناریوی اهداف عربستان در حوزه انرژی از گسترش داعش در عراق

در کنار اهداف فوق الذکر عربستان در زمینه‌های سیاسی در تعارض با ایران، عراق و سوریه، برخی از پژوهشگران از اهداف اقتصادی عربستان از گسترش داعش در عراق سخن گفته‌اند. از منظر این پژوهشگران (موسسه واشنگتن) عوامل اقتصادی زیر سبب شده است که عربستان در کنار دیگر اهداف سیاسی خود « پروژه ناامن سازی دولت عراق و عدم نیل این کشور به اهداف تولید نفتی خود تا ۲۰۱۷» را در پیش بگیرد:

- عرضه گسترده نفت شیل آمریکای شمالی در کنار پیش‌بینی عرضه بیشتر نفت متعارف غیراوپکی و در نتیجه کاهش تقاضای برای نفت اوپک و ضرورت کاهش تولید این سازمان.
- پیش‌بینی کاهش تحریم‌های غربی علیه ایران و احتمال بازگشت مجدد و سریع سطح تولید ایران از ۲/۶۷ میلیون بشکه در روز کنونی به ۴ میلیون بشکه پیش از تحریم‌ها و در نتیجه افزایش عرضه نفت در بازار و فشار بر قیمت‌ها.
- احتمال تضعیف جایگاه عربستان در اوپک با افزایش جایگاه تولیدی دو کشور شیعی و همسوی ایران و عراق.
- احتمال افزایش صادرات نفت سنگین عراق به آمریکای شمالی و کاهش اهمیت راهبردی عربستان در این منطقه.

با توجه به موارد فوق، در این سناریو سعی می‌کند که:

- جنگ بی‌پایان شیعه/سنی را در عراق تشدید نماید که:
الف) به زودی پایان نمی‌یابد،
ب) با پیش‌بینی ورود احتمالی ایران نوعی جنگ مذهبی مقدس شیعه و سنی در فراتر از منطقه شکل گرفته که منجر به تهییج احساسات جهان‌تسنن و بسیج سیاسی آن علیه شیعیان گردد،

اثرات قدرت گیری داعش بر حوزه های انرژی عراق، منطقه و فرامنطقه ای

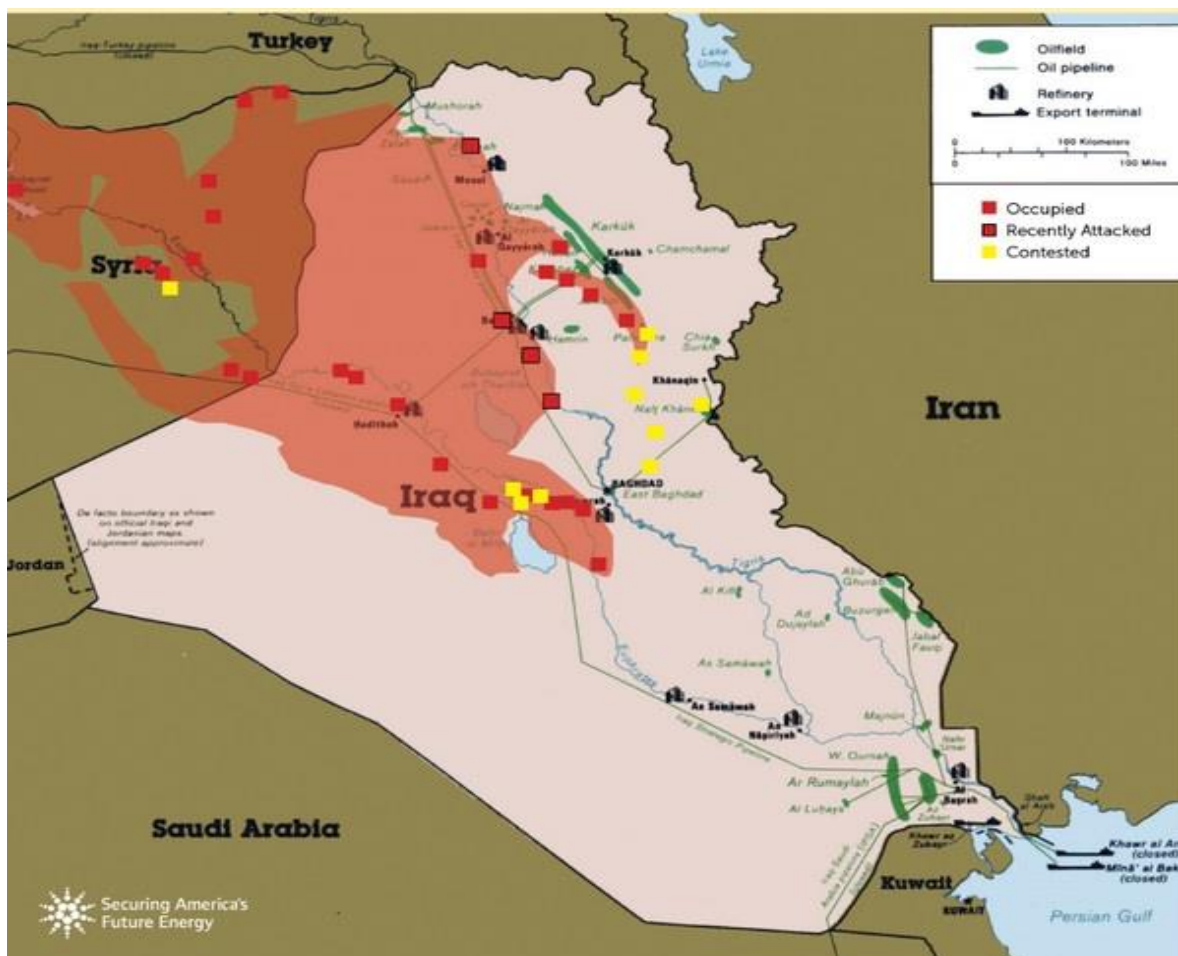
ب) منجر به تسری ناامنی به مناطق عمده تولید نفت در جنوب و شمال عراق و احتمالاً ایران می گردد.

- از طریق لابی قدرتمند سیاسی خود در بین تندرهای آمریکایی به دنبال «تحمیل مدل سیاسی مصر» برای عراق باشد که دارای ویژگی الف) حکومت اقلیتی همسو علیه اکثریت و ب) مخالف بسط نفوذ سیاسی ایران در عراق و از مسیر عراق در سوریه گردد.

اثرات قدرت گیری داعش بر نفت و گاز عراق

با نگاهی به نقشه میادین نفت و گاز و زیرساختهای انرژی عراق می توان اثرات قدرت گیری داعش را موارد ذیل برشمرد:

نقشه شماره ۳: داعش و زیرساختهای نفت و گاز عراق

اثرات قدرت‌گیری داعش بر حوزه‌های انرژی عراق، منطقه و فرامنطقه‌ای

- تولید میادین القادریه و نجمه (با تولید حدود ۱۰۰ هزار بشکه در روز) و برخی میادین نزدیک تکریت در منطقه مرکزی از کنترل دولت مرکزی خارج شده است؛
- توقف فعالیت شرکتهای خارجی به دلیل معضل امنیت: عدم تحقق پیش‌بینی‌های تولید آتی نفت عراق؛
- کنترل داعش بر خط لوله عراق به ترکیه (با ظرفیت عملی ۳۰۰ هزار بشکه در روز)؛
- کنترل بر بزرگترین پالایشگاه عراق البیجی با ظرفیت ۳۰۰ هزار بشکه در روز؛
- کنترل داعش بر بزرگترین میدان گازی مستقل عراق (عکاز) و عدم توسعه پیش‌بینی شده آن تا سال ۲۰۱۵؛
- تهدید کنترل بر میادین نفتی بغداد شرقی و خانقین و میدان گازی منصوریه؛
- تهدید کنترل نیروهای کردستان بر منطقه کرکوک به دلیل احتمال تعارضی شدن رابطه داعش با دولت خودمختار کردستان؛
- اجبار دولت در پذیرش خواسته‌های دولت خودمختار کردستان به دلیل نیاز به کمک نظامی و سیاسی دولت در تشکیل دولت و مقابله با داعش؛
- امکان تسری ناآرامیها به مناطق جنوبی در صورت عدم کنترل پیشروی داعش؛
- افزایش وابستگی عراق به منابع و مسیرهای صادراتی جنوب.

اثرات قدرت‌گیری داعش بر بخش انرژی منطقه‌ای

- پیش‌بینی افزایش تعاملات نفتی شمال عراق و ترکیه و افزایش اقدامات مستقلانه دولت خودمختار کردستان عراق در تولید و صادرات نفت؛
- تهدید نزدیکی داعش به مرزهای ایران و امکان تهدید امنیتی اختلال در تولید و توسعه میادین نفت ایران در مناطق غربی؛
- ابهام و تاخیر در عرضه گاز طبیعی عراق به خط لوله ناباکو؛

اثرات قدرت گیری داعش بر حوزه های انرژی عراق، منطقه و فرامنطقه ای

- تاخیر در توسعه منابع گازی عراق و کاهش پتانسیل صادرات به کویت و افزایش اهمیت ایران برای عرضه گاز طبیعی به کویت؛
- امکان تسری فعالیت های تجاوزکارانه داعش به کشور کویت (با توجه به شمولیت این کشور در نقشه ادعایی داعش در مورد محدوده دولت عراق و شام).

نقشه ادعایی داعش در مورد محدوده دولت اسلامی عراق و شام

اثرات فرامنطقه ای قدرت گیری داعش بر بخش انرژی

- تاخیر در پیش بینی تولیدی عراق و تعویق فشار بر عربستان و کشورهای عربی برای کاهش تولید؛
- افزایش اهمیت نفت عربستان و کشورهای عربی در عرضه به هند، ژاپن و چین که در سالهای اخیر با رشد عرضه نفت عراق روبرو بوده اند؛
- احتمال کاهش فشارها بر ایران برای کاهش صادرات برای مدیریت تعادل بازار نفت؛
- امکان تغییر جهت سرمایه گذاری شرکتهای خارجی به مناطق امن تر از جمله حوزه کاسپین؛

اثرات قدرت گیری داعش بر حوزه های انرژی عراق، منطقه و فرامنطقه ای

- تضعیف ایده متنوع سازی منابع عرضه اتحادیه اروپا از وابستگی واردات نفت و گاز روسیه (عراق یکی از کشورهای مورد توجه پروژه کریدور جنوبی عرضه گاز طبیعی به اتحادیه اروپا بعد از سال ۲۰۲۰ می باشد)